

การแพทย์พื้นบ้านของไทยลื้อ : กรณีศึกษา บ้านท่าฟ้าเหนือ ตำบลสระ
อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

'TAI LUE' FOLK MEDICINE : A CASE STUDY OF THAFANUE
VILLAGE, SRA SUBDISTRICT, CHIANG MUAN DISTRICT,
PRAYAO PROVINCE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวัฒนธรรมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2539

กพ

๑๖๕๓

๒๕๓๙

ชื่อวิทยานิพนธ์

การแพทย์พื้นบ้านของไทยลื้อ : กรณีศึกษา บ้านท่าฟ้าเหนือ
ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ผู้วิจัย

ภรติ ฤกษ์จิตร

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

เสาวภา

พรสิริพงษ์

ศศ.บ., สม.ม.

พรทิพย์

อุสุภรัตน์

ศศ.บ., ศศ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา

7 พฤษภาคม พ.ศ. 2540

บทคัดย่อ

การศึกษาการแพทย์พื้นบ้านของไทยลื้อบ้านท่าฟ้าเหนือ หมู่ 1 ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาการแพทย์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคและรูปแบบการดูแลสุขภาพ ตลอดจนปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านไทยลื้อ โดยศึกษากับหมอพื้นบ้านที่ยังมีบทบาทในการรักษาอยู่จำนวน 7 รายและผู้ป่วยจำนวน 257 ราย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกและร่วมสังเกตการณ์กระบวนการรักษาของหมอพื้นบ้านในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม 2536

ผลการศึกษาพบว่า การแพทย์พื้นบ้านไทยลื้อเป็นการแพทย์แบบประสบการณ์ ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วยองค์ความรู้ในการอธิบายโรค ที่เชื่อว่าความเจ็บป่วยเกิดจากรายสาเหตุ ได้แก่ เกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งถือว่าเป็นการเดือนหรือการลงโทษจากสิ่งที่มองไม่เห็นและเกิดจากสาเหตุธรรมชาติ พบว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นความเจ็บป่วยที่เกิดจากการทำงาน

แบบแผนการดูแลสุขภาพและรูปแบบวิธีการรักษา ไทยลื้อให้ความสำคัญกับหญิงตั้งครรภ์และเด็ก โดยมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเรื่องอาหารและการปฏิบัติตัวโดยเฉพาะหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งเชื่อว่าถ้าแม่ปฏิบัติตัวตามข้อห้ามต่าง ๆ แล้ว จะทำให้ลูกแข็งแรงไม่เจ็บป่วยและเลี้ยงง่าย แบบแผนการดูแลสุขภาพยามเจ็บป่วยของไทยลื้อก็คือ การดูแลกันเองภายในครอบครัว เช่น นอนพักผ่อนทำงาน หรือซื้อยามากินตามอาการเจ็บป่วย แต่ถ้าอาการเจ็บป่วยรุนแรงขึ้นก็จะขอคำปรึกษาหรือไปรับการรักษาที่หมอพื้นบ้าน ซึ่งมีวิธีการรักษาคือ การเป่า การใช้สมุนไพร และพิธีกรรมหมอที่ใช้วิธีการเป่ารักษาโรคจะเรียกว่า “หมอเป่า” ซึ่งแบ่งตามความชำนาญในการรักษาโรค เช่น หมอเป่าตาเป่าพิษ หมอเป่าท้อง หมอเป่าเมเส็ง สำหรับหมอที่ใช้สมุนไพรในการรักษาโรคจะเรียกว่า “หมอยาเมือง” ผู้ที่ทำหน้าที่ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ จะเรียกว่า “ข้าวจ้ำ” และ “อาจารย์”

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านไทยลื้อ ก็คือ ความสะดวกในการไปรับการรักษา ความพึงพอใจต่อผลการรักษา ค่าใช้จ่ายในการรักษาถูก ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีระบบวัฒนธรรมเดียวกัน การย้ายถิ่นค่อนข้างน้อย ซึ่งผลทำให้สามารถดำรงเอกลักษณ์ของไทยลื้อไว้ได้ อย่างไรก็ตามอนาคตการแพทย์พื้นบ้านไทยลื้ออาจจะค่อยๆสูญหายได้ถ้าขาดการสืบทอด

Thesis Title 'Tai Lue' Folk Medicine : A Case Study of Thafanue Village,
Sra Subdistrict, Chiang Muan District, Prayao Province

Name Bharatee Tookjit

Degree Master of Arts (cultural Studies)

Thesis Supervisory Committee

Saowapa Pornsiripongse B.A., M.A.

Pornthip Usuparat B.A., M.A.

Date of Graduation 7 May B.E. 2540 (1997)

Abstract

The objective of this medical anthropological research was to study the system of Tai Lue folk medicine and factors that influence its survival and function. Qualitative methods such as indepth interview and observation were used in collecting data from 7 active folk healers and 257 patients at Thafanue village, Sra subdistrict, Chiang Muan District, Prayao province from January to December 1993.

The result of the study shows that Tai Lue medical system is passed down from healer to healer by experience and is not written down. It is composed of both theory and health care practice. The Tai Lue believes that illness is caused by supernatural and natural factors. A supernatural illness is believed to be a warning or a punishment from unseen beings while almost all of the natural illnesses in the village are caused by work.

Children and pregnancy women are important in the health care system of the Tai Lue. There are many food taboo and daily observed rule which are required to maintain good health. The general health care pattern of the Tai Lue when getting ill is to take a rest, stop working, take some medicine, and go to the folk healers in the village. A lot of healing techniques are used by different healers; 'Moe Pao' is a healer who uses chanting technique and each 'Moe Pao' specializes in treating specific parts of the body or illness, for example 'Moe Pao Ta Pao Pis' (an eye specialist) 'Moe Pao Tong' (a stomach specialist) 'Moe Pao Maheng' (a cancer specialist). There are also healers who use herb called 'Moe Ya Muang'. These healers may be used by patients in combination with rituals to people who perform rituals to prevent illness, called 'Kao Jum' and 'Ajarn'.

The reasons why the Tai Lue folk medicine at Thafanue is still being used and practiced are that (1) it is easily accessible, (2) its efficacy, (3) it requires low expenditure, (4) healers are of the same ethnicity, and there is little migration. However, in the future the Tai Lue folk medicine will gradually disappear if nobody inherits this knowledge.